

Z DRUŽBENO ODGOVORNOSTJO IN PROFESIONALIZMOM DO ODLIČNEGA ŠOLSKEGA SISTEMA

Social Responsibility and Professionalism as Pathways to Excellent School System

IZVLEČEK

V sistemu vzgoje in izobraževanja vsakodnevno potekajo pogovori o kakovosti in odličnosti omenjenega sistema, kaj je treba spremeniti, kdo je odgovoren za stanje in kam dejansko želimo iti v prihodnje. V članku tako podajamo izhodišča, ki se nanašajo na družbeno odgovornost in profesionalizem, ki sta temeljna elementa za odličnost vseh sistemov – seveda ob prvem pogoju, da le-to razumemo, vsakodnevno živimo in izvajamo. Če si vsi deležniki v sistemu vzgoje in izobraževanja na tem področju želijo spremembe, potem smo prepričani, da bodo prihodnje aktivnosti na tem področju pripomogle k odličnosti vseh, še posebej pa samega sistema.

Ključne besede: sistem vzgoje in izobraževanja, družbena odgovornost, profesionalizem, etika in integriteta

ABSTRACT

Holding conversations on the quality and excellence of the education system, the need for change, the main culprit(s) for the current situation, and potential future directions, has become a daily occurrence. This article lays a foundation for social responsibility and professionalism as key elements of excellence in any system – on condition that they are accepted, adhered to, and carried out regularly. Supposing that all the parties in the education system are in favour of changes, then future activities in this area will undoubtedly contribute to the overall excellence, and especially to the excellence of the system itself.

Keywords: education system, social responsibility, professionalism, ethics and integrity

Predsednik Nacionalne strokovne skupine, dr. Janez Krek, ki je pripravila Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011), je v uvodu med drugim zapisal: »/.../ tam, kjer smo imeli argumente, smo iskali novosti, nove pristope in nove rešitve z namenom, da v prihodnje izboljšamo kakovost, pravičnost in učinkovitost slovenskega šolskega sistema /.../«, pri čemer lahko z gotovostjo trdim, da je bila vsebina tako na teoretični in (delno) tudi na sistemski ravni odlično pripravljena in tudi izvedena. Me pa vse prevečkrat skrbi, da vsebine v največji meri nismo uspeli prenesti v življenje, v prakso in vsakodnevno razumevanje. Dejstvo namreč je, da se še zmeraj pogovarjamo, zakaj šolski sistem sploh obstaja, čemu je namenjen sistem vzgoje in izobraževanja, kaj pomeni biti profesionalec pri svojem poklicu in kaj pomeni, da celoten sistem razmišlja in stremlji k največji možni meri kakovosti in razvoja – tako na odnosnosti kot vsebinski ravni.

Zaradi vsega navedenega sem se odločil, da v svojem članku ponovno opozorim na dva temeljna stebra, ki vplivata na kakovost, pravičnost in učinkovitost šolskega sistema – družbeno odgovornost in profesionalizem.

DRUŽBENA ODGOVORNOST

Teoretični okvir

Teoretične temelje družbene odgovornosti je postavil že Platon (1995), ki je poudaril, da je pomembno spoznanje, da izobraževanje, tako formalno kot neformalno, omogoča boljše življenje – za vse, pri čemer nas želja po učenju, izobraževanju, nadgrajevanju izkušenj, učenju novih stvari osebno in družbeno osrečuje in dela boljše ljudi. Današnji koncept organizacijske družbene odgovornosti praviloma ignorira individualno odgovornost posameznika kot nosilca vloge, čeprav so o tem že razpravljali starogrški filozofi (Platon, 1995). Pojav družbene odgovornosti organizacij, podjetij ali posameznikov torej ni nov. Drugačna oziroma boljša je le ozaveščenost ljudi o tem, kot pravi Watson (1991), da je verjetno najbolj pomembna značilnost našega planeta ta, da živimo na njem skupaj z drugimi. To dejstvo pa predstavlja ogromno težavo vsakomur, ki se ukvarja z vprašanjem »kako ravnati« (Šumi, 2009).

Moderna doba družbene odgovornosti organizacij in podjetij se je začela v 50-ih letih prejšnjega stoletja, nato

pa smo z razvojem empiričnih raziskav, razumevanjem različnih vlog posameznikov in družbe začeli razvijati sodobne trende in ugotovitve družbene odgovornosti. Sodobne oblike tako vključujejo pomen družbene učinkovitosti organizacije, teorijo deležnikov, teorijo poslovne etike in sodelovanje s skupnostjo. Tematika družbene odgovornosti tako v zadnjem obdobju dobiva vedno večjo pozornost, tako na akademskem področju kot tudi v praksi (Carroll, 1999; Waldman, Siegel, 2008; VanSandt, Neck, 2003). Pri tem se raziskovalci strinjajo, da imajo pri oblikovanju in implementaciji družbene odgovornosti v življenje najbolj pomembno vlogo vodje (Waldman, Siegel, 2008). Waddockova (2007) in Šumi (2013) glede tega menita, da **bodo vodje in menedžerji v prihodnje soočeni z vse večjimi zahtevami in pričakovanji družbeno odgovornega dela in transparentnosti delovanja. Namreč, družbeno odgovorno vodenje ne pomeni več samo opravljanja posla, ampak je pomembno tudi, kako je delo opravljeno in kako se doseže storitev** (Karp, 2003; Šumi, 2013).

Možina in drugi (1994) družbeno odgovornost razumejo kot obveznosti, ki jih ima organizacija do posameznikov, drugih organizacij ter okolij, na katere lahko vpliva njeno delovanje. V širšem pomenu je odgovornost izražena v pričakovanju, da bo vsak zaposleni pripravljen sprejemati pohvale in kritike za lastne dosežke, ki so rezultat izvajanja dodeljenih nalog.

“

Prvi vir podpore in pomoči otroku v stiski so njegovi starši. Toda pri otrocih beguncih se srečamo s posebnimi okoliščinami. Njihovi starši so doživeli enake travme in izgube. Podporna moč staršev ali enega od staršev se zaradi lastne prizadetosti zmanjša. Zato je toliko nujneje aktivirati zunanje vire pomoči. In teh je v šoli veliko.

(Dr. Anica Mikuš Kos)

”

Shahin in Zairi (2007) menita, da družbena odgovornost zbuja obveznost brezpogojnega uresničevanja »družbene pogodbe« med organizacijami ter družbenim okoljem. Pri tem morajo biti organizacije odgovorne do dolgoročnih potreb in zahtev okolice, usmerjene v optimizacijo pozitivnih učinkov ter minimalizacijo negativnih posledic za družbeno okolje.

Glede na navedeno je v današnjem kompleksnem družbenem okolju vse bolj

pomembna integriteta vodij, in sicer kot pristna volja oziroma želja upoštevati celostno vlogo lastnega podjetja ali organizacije v okolju, kjer posluje. Etično ravnanje vodij torej postaja konkurenčna prednost za vse več podjetij oz. organizacij, pri čemer raziskovalci ugotavljajo pozitivno korelacijo med družbeno odgovornim ravnanjem vodij ter njihovim etičnim vodenjem (De Hoogh, Den Hartog, 2008; Šumi, 2013; Slokan, 2020).

Slovenski šolski sistem

Segment družbene odgovornosti šolskega prostora je v formalnem okviru, zajet v 2. in 2. a-členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju ZOFVI). Omenjena zakonska okvira odlično povzemata družbeno odgovornost, pri čemer sta pomensko določena kot *cilji vzgoje in izobraževanja*¹ ter *varno in spodbudno učno okolje*.²

1 2. člen ZOFVI - Cilji vzgoje in izobraževanja

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji so:

- zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika,
- zagotavljanje kakovostne izobrazbe,
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika,
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi. Vzgojno-izobraževalni zavodi razvijajo zavest o državni pripadnosti in nacionalni identiteti z obeleževanjem državnih praznikov, katerega sestavni del je izvedba himne Republike Slovenije, in z drugimi dejavnostmi. Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo stalno izobešeno zastavo Republike Slovenije, na območjih, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se izobesi tudi zastavo narodne skupnosti,
- omogočanje vključevanja v procese evropskega povezovanja,
- uveljavljanje možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja,
- omogočanje vzgoje in izobraževanja, ki ustreza stopnji razvoja in življenjski dobi posameznika,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami,
- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij,
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja,
- omogočanje splošne izobrazbe in pridobitve poklica vsemu prebivalstvu,
- omogočanje čim višje ravni izobrazbe čim večjemu deležu prebivalstva ob ohranjanju že dosežene ravni zahtevnosti,
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva.

2 2. a-člen ZOFVI – Varo in spodbudno učno okolje

V vrtcih, šolah in drugih zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami se v skladu s cilji iz prejšnjega člena zagotovi varno in spodbudno učno okolje, kjer je preprečeno telesno kaznovanje otrok in med otroki in neenakopravna obravnava, ki bi temeljila na spolu, spolni usmerjenosti, socialnem in kulturnem poreklu, veroizpovedi, rasni, etnični in narodni pripadnosti ter posebnosti v telesnem in duševnem razvoju.

Sami temeljni cilji vzgoje in izobraževanja, kot so navedeni tudi v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS 2011, poudarjajo:

- zagotavljanje kakovostne vzgoje in izobraževanja na vseh ravneh,
- podpiranje optimalnega fizičnega in psihičnega razvoja vsakega posameznika,
- zagotavljanje splošne vzgoje in izobraževanja ter znanj kot tudi poklicnih spretnosti in znanj, primerljivih z državami, ki dosegajo najvišje rezultate na mednarodnih tekmovanjih,
- razvoj sposobnosti za vseživljenjsko učenje in stalni osebni in strokovni razvoj,
- zagotavljanje enakih možnosti v izobraževanju – ne glede na spol, družbeno in kulturno poreklo, vero, narodnost, svetovni nazor in fizično ali psihično stanje – ter zagotavljanje podpore in spodbud določenim skupinam, ki jih potrebujejo,
- zagotavljanje pogojev za razvoj posebej nadarjenih posameznikov,
- zagotavljanje sodelovanja med izobraževalnimi zavodi in širšo skupnostjo,
- razvoj sposobnosti za življenje v demokratični družbi.

Kot izhaja iz omenjenih temeljnih ciljev, se je država ob pripravi normativnih okvirov, zavedala pomena sodobnih oblik družbene odgovornosti šolskega prostora. Ob preučevanju dodatnih oblik in razlag ciljev vzgoje in izobraževanja se namreč poudarja sodobnost družbe, šolskega prostora, enakost in prispevek k razvoju na celotnem področju.

PROFESIONALIZEM

V družbi in tudi v okviru našega sistema še zmeraj prepogosto velja razmišljanje, da je profesionalizem samo neko ekspertno znanje oziroma nudenje ekspertnih storitev.

► SLIKA 1: Koncept profesionalizma v šolstvu
Vir: Pripravljeno po Šumi, 2013.

Ob tem pa se pozablja na širši vidik le-tega, in sicer na področje načel, vrednot, kompetentnosti, kakovosti storitev, zaupanja itd. Seveda pa je za naš kontekst pomembno celostno razumevanje profesionalizma oziroma kontekst obeh, k čemur je dodana tudi integriteta – kot vrlinski kontekst k širšemu razumevanju samega konteksta.

Seveda pa se v okviru tega poudarja tudi moralno ravnanje in družbena odgovornost (Farazmand, 2017; Slokan in Šumi, 2016; Slokan, 2020; Šumi, 2020). Stuart-Wilson (2015) je zadevo opisal še širše, in sicer profesionallec ni le nekdo, ki je zaposlen v posamezni profesiji, temveč ga določa vse, kar počne v poklicnem in tudi zasebnem življenju.

Glede na vse navedeno je tako treba vidik profesionalizma gledati zelo široko. Pri tem je treba poudariti, da sta zakonitost in strokovnost premalo. Dejstvo je, da k profesionalnosti spada tudi ustrezen odnos (etika).

• Zakonitost

Delati v skladu s formalnimi normami (ustavo, zakoni in podzakonskimi predpisi).

• Strokovnost

Aktivnosti opravljati v skladu s sprotnimi dognanji stroke na posameznem področju.

• Etičnost

Način in odnos do dela in do ljudi, s katerimi in za katere izvajamo posamezne aktivnosti.

Kot smo že predhodno navedli, pa obstaja še prvi pogoj za uspešno razumevanje in opravljanje svojega dela v okviru koncepta profesionalizma, in sicer gre za osebnostno integriteto – ki jo lahko v praktičnem pomenu razumemo kot ravnanje v skladu s pisanimi in nepisanimi etičnimi načeli, kot poštenost, ki terja govorjenje resnice, držanje obljub, ravnanje po pravilih in izpolnjevanje obveznosti oziroma predstavlja skladnost med posameznikovimi moralnimi prepričanji in ravnanji.³

RAZMISLEK

Glede na vsa navedena dejstva – tako v okviru pomena družbene odgovornosti kot tudi profesionalizma – se nam nenehno porajajo naslednja vprašanja:

1. Ali omenjene vsebine v našem šolskem prostoru dejansko tako razumemo?
2. Ali se sploh zavedamo pomena ciljev vzgoje in izobraževanja?
3. Jih živimo ali jih imamo samo za še en birokratski dodatek, ki nas obremenjuje pri našem delu?
4. Ali ni profesionalizem samo to, da sem vrhunski strokovnjak na svojem področju?
5. Zakaj bi moral imeti ustrezen odnos do kogar koli, sem učitelj in to je dovolj?

3 Več o osebnostni integriteti je podrobno razloženo tudi v članku dr. Roberta Šumija z naslovom Odločno etično vodenje in profesionalizem v Zborniku Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja, ZRSŠ, 2020.

Dejstvo je, da je družbena odgovornost v naš šolski sistem formalno vpeta in bi jo, tako na teoretični kot praktični ravni, morali razumeti kot temeljni dejavnik našega razvoja. Določa cilje (vzgoje in izobraževanja), brez katerih nobena organizacija ne more obstajati in delovati – zavedanje, kam želimo in k čemu stremimo, za skupni boljši jutri. Ne želimo, da se v tem trenutku pogovarjamo o nekem novem, kajti v začetku smo jasno poudarili, da je zadevo formalno določila že Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS (2011), z zavedanjem, da je omenjeno dejstvo v družbi pomembno že nekaj stoletij. Mogoče se resnično nismo v šolskem okolju o teh vsebinah pogovarjali v takšnem okviru – kljub temu pa je treba, ob razvoju sistema, spreminjanju človeških in družbenih vrednot, sprejeti (nova) dejstva – tako se je treba zavedati poslanstva vsakega posameznika, kakšno vlogo ima v določenem okolju in kakšni so formalni ciljni vzgoje in izobraževanja.

Vse to pa bomo lažje razumeli in izvajali, če bomo vsak pri sebi naredili »korak naprej« v razmisleku kaj družba

pričakuje od zaposlenih v vzgoji in izobraževanju, in pa, seveda, kaj mi pričakujemo od družbe – in v ta okvir je treba postaviti drug temeljni dejavnik, profesionalizem. **Dejstvo je, da od nas vsakdo pričakuje zakonito in strokovno ravnanje, seveda pa pričakujemo drug od drugega tudi primeren odnos, komunikacijo, spoštovanje, odkritost itd. Smo odrasli, zreli ljudje, ki se zavedamo, da je naše delo v vsakem trenutku usmerjeno v ljudi.**

Vsa ravnanja, ki so izvedena v okviru zagotavljanja družbene odgovornosti vzgoje in izobraževanja, temelječa na profesionalnih standardih posameznika, ki jih izvaja, zmeraj pripomorejo k segmentu razvoja in kakovosti posameznega sistema. Zavedanje le-tega bo gotovo prineslo spremembe, tako na sistemskem kot odnosnem področju – prišlo bo do kakovostnejšega izvajanja strokovnih del, razvoja sistema vzgoje in izobraževanja ter spoštovanja samega sistema, ki mora postati temeljni sistem družbe.

VIRI IN LITERATURA

- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS (2011). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ljubljana: Založba Zavod RS za šolstvo, dostopno: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility – Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society* 38 (3), 268–295.
- De Hoogh, A. H. B., Den Hartog, D. (2008). Ethical and despotic leadership, relationships with leader's social responsibility, top management team effectiveness and subordinates' optimism: A multi-method study. *The Leadership Quarterly* 19, 297–311.
- Farazmand, A. (2017). Ethics and Accountability in the Age of Predatory Globalization: An Impossibility Theorem?. V: C. I. Jurkiewicz in R. A. Giacalone (ur.). *Radical Thoughts on Ethical Leadership* (199–220). Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc.
- Karp, T. (2003). *Socially responsible leadership*. *Foresight* 5 (2), 15–23.
- Možina, S., Kavčič, B., Tavčar, M., Pučko, D., Ivanko, Š., Lipičnik, B., Gričar, J., Repovž, L., Vizjak, A., Vahčić, Al., Rus, V., Bohinc, R. (1994). *Management*. Radovljica: Didakta.
- Platon (1995). *Država*, Ljubljana: Založba Mihelač.
- Shahin, A., Zairi, M. (2007). Corporate governance as a critical element for driving excellence in corporate social responsibility. *International Journal of Quality & Reliability Management* 24 (7), 753–770.
- Slokan, S. (2020). Družbena odgovornost Inšpektorata RS za šolstvo in šport. V: S. Slokan in drugi, *Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Slokan, S., Kečanović, B., Logaj, V. (2020). *Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Slokan, S., Šumi, R. (2016). Kodeksi etike kot pomemben dejavnik profesionalizma. *Varnost, let.* 64, št. 1, str. 24–26.
- Stuart-Wilson, F. (2015). *Professionalism and Ethics – A guide for dental care professionals*. London: MA Healthcare Limited.
- Šumi, R. (2009). Smo policisti družbeno odgovorni?. V: T. Pavšič Mrevlje (ur.). *Varstvoslovje med teorijo in prakso: zbornik prispevkov*. 10. slovenski dnevi varstvoslovja, Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Šumi, R. (2013). Dejavniki, ki vplivajo na profesionalnost policijskega dela. *Varnost, letnik LXI*, št. 2, str. 18–20.
- Šumi, R. (2013). Vpliv integritete na uslužni stil vodenja v profitni in neprofitni organizaciji: doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- VanSandt, V. C. in Neck, C. P. (2003). Bridging Ethics and Self Leadership: Overcoming Ethical Discrepancies Between Employee and Organizational Standards. *Journal of Business Ethics* 43, 363–387.
- Waddock, S. (2007). Leadership Integrity in a Fractured Knowledge World. *Academy of management Learning & Education* 6(4), 543–557.
- Waldman, D., Siegel D. S. (2008). Defining the socially responsible leader. *The Leadership Quarterly* 19, 117–131.
- Watson, C. E. (1991). Managing With Integrity: Social Responsibilities of Business as Seen by America's CEOs. *Business Horizons* 34(4), 99–109.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. *Uradni list RS*, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr. in 25/17 – ZVaj, 123/21 in 207/21.